

STANISŁAW HOŃKO
Uniwersytet Szczeciński

WARTOŚĆ GODZIWA – PARAMETR CZY KONCEPCJA WYCENY?

Wprowadzenie

Ukierunkowanie sprawozdań finansowych na inwestorów wpłynęło na ekspansję wartości godziwej rachunkowości. Początkowo wartość ta służyła do wyceny aktywów finansowych, stopniowo obejmując również inne pozycje bilansu. Obecnie wartość godziwa, poza wyceną bilansową, jest również stosowana na potrzeby ustalania wyniku finansowego, na przykład do pomiaru przychodów.

Wartość godziwa jest określana jako sprawiedliwa, uczciwa czy rzetelna¹. Niewątpliwie jest pojęciem wieloznacznym, raczej o podłożu filozoficznym lub etycznym. Czy można ją uznać za parametr wyceny, czy raczej jest kombinacją różnych metod wyceny, których zastosowanie ma zapewnić wierne i rzetelne odzwierciedlenie rzeczywistości w sprawozdaniu finansowym? Czy można porównać wartość godziwą do takich parametrów wyceny jak wartość rynkowa czy koszt wytworzenia? Udzielenie odpowiedzi na te pytania, jak również na pytanie zawarte w tytule, wymaga wyjaśnienia roli wartości godziwej we współczesnej rachunkowości.

Celem artykułu jest przedstawienie obszarów stosowania wartości godziwej oraz zasad jej ustalania na podstawie międzynarodowych i krajowych regu-

¹ A. Karmańska, *Wartość ekonomiczna w systemie informacyjnym rachunkowości finansowej*, Difin, Warszawa 2009, s. 145.

lacji rachunkowości oraz udzielenie odpowiedzi na pytanie zawarte w tytule. Treść artykułu została podporządkowana osiągnięciu celu i składa się z części dotyczących:

- przedstawienia definicji wartości godziwej i jej interpretacji,
- zakresu stosowania wartości godziwej według polskiego prawa bilansowego,
- obszarów wykorzystania wartości godziwej w MSR/MSSF,
- podsumowania, zawierającego możliwe kierunki rozwoju wartości godziwej.

Treść artykułu odzwierciedla stan prawny na 31 sierpnia 2011 r.

1. Pojęcie wartości godziwej

Słownik języka polskiego definiuje pojęcie „godziwy” jako ‘słuszny, uczciwy, rzetelny, odpowiedni czy właściwy’². Pojęcia te nie kojarzą się z terminami ekonomicznymi, ale raczej z filozofią lub etyką. W literaturze wymienia się kilka podejść do wartości godziwej, podając, że może to być³:

- wartość wyznaczona w drodze swobodnych negocjacji między stronami transakcji,
- sprawiedliwa wartość rynkowa,
- wartość odtworzeniowa lub wartość zamiany,
- subiektywna wartość dla właściciela oceniana zarówno z perspektywy sprzedającego, jak i nabywcy,
- zbiór procedur estymacji wartości bilansowej dowolnych aktywów.

Wydaje się, że obecna praktyka ustalania wartości godziwej łączy wszystkie wymienione podejścia. Potwierdzeniem może być definicja wartości godziwej przyjęta w MSR/MSSF oraz w polskim prawie bilansowym, której porównanie zawiera tabela 1.

Z definicji zestawionych w tabeli 1 wynika, że o braku powiązań między stronami transakcji jest mowa jedynie w ustawie o rachunkowości. Można przyjąć, że definicja w różnych MSR/MSSF jest niemal identyczna, a różnice sprowadzają się do tego, czy przedmiotem wyceny są aktywa i zobowiązania, czy jedynie aktywa. Należy zatem stwierdzić, że MSR/MSSF i ustawa o rachunko-

² *Słownik języka polskiego*, red. M. Szymczak, PWN, Warszawa 1994, s. 675.

³ A. Karmańska, *Wartość ekonomiczna...*, s. 145.

wości podobnie definiują wartość godziwą. Wątpliwe jest jednak, czy definicja ta jest powszechnie zrozumiała, co skłania do wyjaśnienia jej zapisów.

Tabela 1

Pojęcie wartości godziwej w MSR/MSSF oraz w polskim prawie bilansowym

Lp.	Przepis	Definicja wartości godziwej
1	Ustawa o rachunkowości	Za wartość godziwą przyjmuje się kwotę, za jaką dany składnik aktywów mógłby zostać wymieniony, a zobowiązanie uregulowane na warunkach transakcji rynkowej, pomiędzy zainteresowanymi i dobrze poinformowanymi, niepowiązаныmi ze sobą stronami
2	MSR 39 „Instrumenty finansowe – wycena”	Wartość godziwa jest to kwota, za jaką dany składnik aktywów mógłby zostać wymieniony, a zobowiązanie wykonane, pomiędzy dobrze poinformowanymi i zainteresowanymi stronami w bezpośrednio zawartej transakcji
3	MSR 16 „Rzeczowe aktywa trwałe”	Wartość godziwa jest kwotą, za jaką na warunkach rynkowych składnik aktywów mógłby zostać wymieniony pomiędzy zainteresowanymi i dobrze poinformowanymi stronami transakcji
4	MSR 40 „Nieruchomości inwestycyjne”	Wartość godziwa jest kwotą, za jaką na warunkach rynkowych składnik aktywów mógłby zostać wymieniony pomiędzy zainteresowanymi i dobrze poinformowanymi stronami transakcji
5	MSR 18 „Przychody”	Wartość godziwa jest kwotą, za jaką na warunkach rynkowych składnik aktywów mógłby zostać wymieniony, a zobowiązanie uregulowane, pomiędzy zainteresowanymi i dobrze poinformowanymi stronami transakcji
6	MSSF 1 „Zastosowanie MSSF po raz pierwszy”	Wartość godziwa jest kwotą, za jaką na warunkach rynkowych składnik aktywów mógłby zostać wymieniony, a zobowiązanie zaspokojone, pomiędzy zainteresowanymi i dobrze poinformowanymi stronami transakcji
7	MSSF 3 „Połączenia spółek”	Kwota, za jaką dany składnik aktywów mógłby zostać wymieniony, a zobowiązanie uregulowane w ramach zawartej na warunkach rynkowych transakcji pomiędzy dobrze poinformowanymi, zainteresowanymi stronami

Źródło: *Ustawa o rachunkowości oraz MSR/MSSF*, International Accounting Standard Board, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2007.

Wartość godziwą ustala się w warunkach **hipotetycznej transakcji**, o czym może świadczyć słowo „mógłby”, powtarzające się we wszystkich wymienionych przepisach. Przyjmuje się, że jest to wartość wyznaczona w drodze swobodnych negocjacji między stronami dysponującymi pełnym zakresem in-

formacji⁴. Transakcja ta z założenia odbywa się na warunkach rynkowych, co nie znaczy, że wyceniany składnik aktywów musi być przedmiotem obrotu na aktywnym rynku. Warto podkreślić, że wymiana „na warunkach transakcji rynkowej” oznacza, że strony nie działają pod przymusem. Z przedstawionej definicji wynika charakterystyka podmiotów potencjalnej transakcji, które są:

- dobrze poinformowane,
- zainteresowane wymianą,
- niepowiązane.

Dobrze poinformowane strony są świadome wszelkich szczególnych cech przedmiotu wymiany oraz związanych z nim szans i zagrożeń. Na przykład strona zamierzająca nabyć grunt posiada informacje o jego warunkach geologicznych, które mogą znacząco podnieść koszty ewentualnych inwestycji. Dobrze poinformowana strona powinna również wiedzieć, czy w pobliżu danego gruntu nie przewiduje się budowy infrastruktury drogowej, co znacząco mogłoby zwiększyć wartość terenu.

Strony zainteresowane transakcją są skłonne do jej przeprowadzenia, ale nie są do niej zmuszone. Hipotetyczny charakter transakcji przesądza również o tym, że rzeczywista sytuacja ekonomiczna obu uczestników wymiany nie wpływa na wartość godziwą przedmiotu.

Brak powiązań między stronami również łączy się z brakiem przymusu dokonania transakcji. Strony są niezależne od siebie, nie są od siebie zależne kapitałowo ani ekonomicznie.

Z przedstawionych wyjaśnień wynika, że szacowanie wartości godziwej wymaga przyjęcia nieco sztucznych, idealnych założeń do abstrakcyjnej transakcji, która może nigdy nie wystąpić. Wartość godziwa rysuje się zatem jako kategoria idealna, oderwana od rzeczywistej sytuacji ekonomicznej ustalających ją podmiotów. Czy takie oderwanie od realiów konkretnego podmiotu ma sens? Zdaniem autora odpowiedź jest twierdząca, ponieważ wycena wartości godziwej ma odzwierciedlić obiektywną wartość aktywów lub zobowiązań.

Dla uzupełnienia można wspomnieć o definicji wartości godziwej w Krajowym Standardzie Wyceny Rzecznawców Majątkowych nr 2 „Wycena do celów sprawozdań finansowych w rozumieniu ustawy o rachunkowości”. Jest ona następująca: „przez wartość godziwą rozumie się kwotę, za jaką dany składnik aktywów może być wymieniony, na zasadzie transakcji rynkowej,

⁴ Ibidem.

między zainteresowanymi, dobrze poinformowanymi i niepowiązanymi ze sobą stronami”. W przypadku aktywnego rynku wartość ta jest określona przez cenę sprzedaży netto. W przypadku jej braku wartość godziwą oszacowuje się za pomocą metod estymacji powszechnie uznanych za poprawne, określających najbardziej prawdopodobną cenę rynkową sprzedaży netto. W par. 5.2.3 tego standardu stwierdza się, że „wartość godziwą gruntów, budynków i budowli oraz wartość godziwą maszyn i urządzeń trwale związanych z gruntem stanowi zazwyczaj ich wartość rynkowa ustalana na podstawie wyceny rzeczoznawców”⁵. W opinii autora standard wyceny stosowany przez rzeczoznawców majątkowych nie tylko nie daje odpowiedzi, jak należy rozumieć wartość godziwą, ale sprowadza jej istotę do wartości rynkowej, ustalonej przez rzeczoznawców majątkowych.

Należy stwierdzić, że definicja wartości godziwej niezależnie od aktu prawnego ma charakter ogólny. Można nawet dojść do przekonania, że wartość godziwą definiuje się jako rezultat każdego pomiaru w rachunkowości, jeżeli w danym momencie pozwala najlepiej odzwierciedlić koncepcję wiernego i rzetelnego obrazu⁶. Analiza tego stwierdzenia może prowadzić do wniosku, że wartość będzie godziwa niezależnie od zastosowanych parametrów wyceny. Jednak w polskich i międzynarodowych regulacjach rachunkowości wartość godziwa występuje raczej jako parametr wyceny, a nie założenie co do jej zgodności z rzeczywistością, co zostało opisane w kolejnych punktach artykułu.

2. Zakres stosowania wartości godziwej w ustawie o rachunkowości

W Ustawie o rachunkowości termin „wartość godziwa” pojawia się 44 razy. Wartość godziwą stosuje się przede wszystkim do bilansowej wyceny inwestycji o charakterze finansowym i niefinansowym (nieruchomości inwestycyjne), co potwierdza zestawienie zawarte w tabeli 2.

⁵ Krajowy Standard Wyceny Rzeczoznawców Majątkowych nr 2 „Wycena do celów sprawozdań finansowych w rozumieniu ustawy o rachunkowości”, Polska Federacja Stowarzyszeń Rzeczoznawców Majątkowych, <http://www.pfva.com.pl/upload/zasady.pdf>, dostęp 15.04.2011.

⁶ M. Gmytrasiewicz, A. Karmańska, *Rachunkowość finansowa*, Difin, Warszawa 2006, s. 35.

Tabela 2

Obszary stosowania wartości godziwej przy wycenie bilansowej

Lp.	Zakres zastosowania wartości godziwej	Artykuł
1	Nieruchomości inwestycyjne oraz wartości niematerialne i prawne zaliczane do inwestycji	Art. 28 ust. 1 pkt 1a
2	Inne inwestycje długoterminowe niż w nieruchomości	Art. 28 ust. 1 pkt 3
3	Inwestycje krótkoterminowe	Art. 28 ust. 1 pkt 5
4	Należności i udzielone pożyczki zaliczone do aktywów finansowych przeznaczone do zbycia w ciągu trzech miesięcy od dnia bilansowego	Art. 28 ust. 1 pkt 7a
5	Zobowiązania finansowe, które zostaną spłacone (zbyte) w ciągu trzech miesięcy od dnia bilansowego	Art. 28 ust. 1 pkt 8a

Źródło: opracowanie własne na podstawie uor.

Warto zaznaczyć, że uor w przypadkach wymienionych w tabeli 2 nie wprowadza **obowiązku stosowania wartości godziwej**⁷. Kierownik jednostki ma prawo stosowania innych parametrów wyceny, w tym cen nabycia pomniejszonych o ewentualne odpisy z tytułu utraty wartości⁸.

Najbardziej kontrowersyjnym zastosowaniem wartości godziwej wydaje się wycena nieruchomości inwestycyjnych na dzień bilansowy. Wybór modelu wartości godziwej może prowadzić do ujmowania niezrealizowanych kasowo pozostałych przychodów operacyjnych, będących następstwem zwiększenia wartości nieruchomości. Takie rozwiązanie pozostaje w sprzeczności z art. 7 ust. 1 uor, nakazującym ujmowanie w wyniku finansowym wyłącznie niewątpliwych pozostałych przychodów operacyjnych i zysków nadzwyczajnych.

⁷ W wypadku jednostek zobligowanych do badania i ogłaszania sprawozdań finansowych zgodnie z art. 64 uor zasady wyceny inwestycji są uregulowane w Rozporządzeniu Ministra Finansów z dnia 12.12.2001 r. w sprawie szczegółowych zasad uznawania, metod wyceny, zakresu ujawniania i sposobu prezentacji instrumentów finansowych, DzU z 2001 r., nr 149, poz. 1674 ze zm.

⁸ Z badań prowadzonych w 2009 roku przez Alicję Mazur z Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu na próbie 279 osób wynika, że jedynie 1/3 badanych jednostek stosuje wartość godziwą na potrzeby wyceny bilansowej. Por. A. Mazur, *Stosowanie wartości godziwej w Polsce – wyniki badań*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości nr 49 (105), Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2009, s. 149.

Poza bilansową wyceną inwestycji wartość godziwa jest stosowana między innymi do:

- wyceny środków trwałych przekwalifikowywanych z nieruchomości inwestycyjnych (art. 3 ust. 1 pkt 32c);
- wyceny wartości niematerialnych i prawnych przekwalifikowywanych z inwestycji (art. 3 ust. 1 pkt 32c);
- pomiaru utraty wartości aktywów w sytuacji, gdy nie można ustalić ich ceny sprzedaży netto (art. 28 ust. 7 uor);
- ograniczenia wartości przeszacowywanych rzeczowych aktywów trwałych w drodze urzędowej aktualizacji wyceny (art. 31 ust. 3 uor);
- ustalania wartości firmy (art. 33 ust. 3 uor);
- wyceny aktywów i zobowiązań w związku z rozliczeniem połączeń jednostek (art. 44b uor).

Warto podkreślić, że ustawa o rachunkowości wskazuje zasady szacowania wartości godziwej jedynie w wypadku połączeń jednostek. Sformułowanie „w szczególności” w art. 44b ust. 4 oznacza, że przedstawione metody ustalania wartości godziwej mają charakter wytycznych, a nie bezwzględnie obowiązujących zaleceń. Ich treść zawiera tabela 3.

Na podstawie tabeli 3 można wyciągnąć wniosek, że wartość godziwą ustala się za pomocą różnych danych wejściowych, na przykład:

- cen rynkowych,
- niezależnej wyceny,
- cen sprzedaży netto,
- oszacowanej zdolności generowania korzyści (np. dywidend czy wpływów z należności).

Pewne wytyczne są zawarte w rozporządzeniach wykonawczych do ustawy w odniesieniu do wyceny instrumentów finansowych, a dokładniej w:

- Rozporządzeniu Ministra Finansów z dnia 12.12.2001 r. w sprawie szczegółowych zasad uznawania, metod wyceny, zakresu ujawniania i sposobu prezentacji instrumentów finansowych, DzU z 2001 r., nr 149, poz. 1674 ze zm.;
- Rozporządzeniu Ministra Finansów z dnia 1.10.2010 r. w sprawie szczególnych zasad rachunkowości banków, DzU z 2010 r., nr 191, poz. 1279.

Tabela 3

Zasady ustalania wartości godziwej aktywów i zobowiązań spółki
przejmowanej na dzień przejęcia

Wyceniane pozycje	Zasady ustalania wartości godziwej
Notowane papiery wartościowe	Aktualny kurs notowań pomniejszony o koszty sprzedaży
Nienotowane papiery wartościowe	Wartość oszacowana, uwzględniająca takie czynniki, jak współczynnik cena do zysku i stopa dywidendy porównywalnych papierów wartościowych wyemitowanych przez spółki o podobnych charakterystykach
Należności	Wartość bieżąca (zdyskontowana) kwot wymagających zapłaty, wyznaczona przy odpowiednich bieżących stopach procentowych, pomniejszona o odpisy na należności zagrożone i nieściągalne oraz ewentualne koszty windykacji
Zapasy towarów i produktów gotowych	Cena sprzedaży netto pomniejszona o opust marży zysku wynikający z kosztów doprowadzenia przez spółkę przejmującą do sprzedaży zapasu lub znalezienia nabywcy
Produkcja w toku	Cena sprzedaży netto produktów gotowych pomniejszona o koszty zakończenia produkcji i opust marży zysku wynikający z kosztów doprowadzenia przez spółkę przejmującą zapasów do sprzedaży lub znalezienia nabywcy
Materiały	Aktualna cena nabycia
Środki trwałe	Wartość rynkowa lub ich wartość według niezależnej wyceny. Jeśli nie jest możliwe uzyskanie niezależnej wyceny środków trwałych, aktualna cena nabycia albo koszt wytworzenia, z uwzględnieniem aktualnego stopnia ich zużycia
Wartości niematerialne i prawne	Wartość oszacowana, wyznaczona na podstawie cen rynkowych takich samych lub podobnych wartości niematerialnych i prawnych, a w odniesieniu do wartości firmy lub ujemnej wartości firmy zawartej w bilansie spółki przejętej wartość zerowa
Zobowiązania	Wartość bieżąca (zdyskontowana) kwot wymagających zapłaty, wyznaczona przy odpowiednich bieżących stopach procentowych
Rezerwy/aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego	Wartość możliwa do realizacji przez połączone spółki, po uwzględnieniu zmiany wartości podatkowej i księgowej aktywów netto spółki przejmowanej

Źródło: art. 44b ust. 4 uor.

Wymienione rozporządzenia określają okoliczności pozwalające na uznanie wartości godziwej instrumentów finansowych za wiarygodną. Odpowiednie przepisy zostały ujęte w tabeli 4.

Tabela 4

Przesłanki uznania wiarygodności wartości godziwej
w świetle rozporządzeń wykonawczych do ustawy o rachunkowości

Rozporządzenie w sprawie instrumentów finansowych	Rozporządzenie w sprawie szczególnych zasad rachunkowości banków
<p>§ 15. Za wiarygodną uznaje się wartość godziwą ustaloną w szczególności drogą:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) wyceny instrumentu finansowego po cenie ustalonej w aktywnym obrocie regulowanym, zaś informacje o tej cenie są ogólnie dostępne; 2) oszacowania dłużnych instrumentów finansowych przez wyspecjalizowaną, niezależną jednostkę świadczącą tego rodzaju usługi, przy czym możliwe jest rzetelne oszacowanie przepływów pieniężnych związanych z tymi instrumentami; 3) zastosowania właściwego modelu wyceny instrumentu finansowego, a wprowadzone do tego modelu dane wejściowe pochodzą z aktywnego obrotu regulowanego; 4) oszacowania ceny instrumentu finansowego, dla którego nie istnieje aktywny obrót regulowany, na podstawie publicznie ogłoszonej, notowanej w aktywnym obrocie regulowanym ceny nieróżniącego się istotnie, podobnego instrumentu finansowego, albo cen składników złożonego instrumentu finansowego; 5) oszacowania ceny instrumentu finansowego za pomocą metod estymacji powszechnie uznanych za poprawne 	<p>§ 36. Za wiarygodną uznaje się wartość godziwą ustaloną w szczególności drogą:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) wyceny instrumentu finansowego po cenie ustalonej na aktywnym rynku regulowanym; 2) oszacowania ceny instrumentu finansowego, dla którego nie istnieje aktywny rynek regulowany, na podstawie publicznie ogłoszonej ceny nieróżniącego się istotnie, podobnego instrumentu finansowego, albo cen składników złożonego instrumentu finansowego; 3) zastosowania właściwego modelu wyceny instrumentu finansowego, a wprowadzone do tego modelu dane wejściowe pochodzą z aktywnego rynku regulowanego; 4) oszacowania ceny instrumentu finansowego za pomocą metod estymacji powszechnie uznanych za poprawne

Źródło: Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 12.12.2001 r. w sprawie szczególnych zasad uznawania, metod wyceny, zakresu ujawniania i sposobu prezentacji instrumentów finansowych, DzU z 2001 r., nr 149, poz. 1674 ze zm.; Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 1.10.2010 r. w sprawie szczególnych zasad rachunkowości banków, DzU z 2010 r., nr 191, poz. 1279.

Z tabeli 4 wynika, że podstawą ustalania wartości godziwej instrumentów finansowych są aktualne notowania na aktywnym rynku. Tak rozumiana wartość godziwa jest tożsama z wartością rynkową. Brak aktualnych danych wejściowych z aktywnego rynku skłania do poszukiwania innych dróg ustalania

wartości godziwej, jak na przykład estymacja z zastosowaniem „metod powszechnie uznanych za poprawne”. Takie sformułowanie może otwierać drogę do subiektywizmu przy ustalaniu wartości godziwej, ponieważ będzie ona różna w zależności od przyjętej metody.

W polskim prawie bilansowym wartość godziwą traktuje się na równi z innymi parametrami wyceny. Poza wyceną instrumentów finansowych nie określa się **hierarchii danych wejściowych** służących do ustalania wartości godziwej. Brakuje również wskazówek dotyczących posługiwania się innymi danymi niż wartość rynkowa, na przykład w wypadku nieruchomości inwestycyjnych szacowanych metodą dochodową. Rozwinięciem tematu może być analiza wytycznych MSR/MSSF w zakresie ustalania wartości godziwej.

3. Wartość godziwa w MSR/MSSF

W MSR/MSSF wartość godziwa jest podstawą wyceny wstępnej i bilansowej.

Wycena wstępna w wartości godziwej odbywa się głównie:

- przy zastosowaniu MSR/MSSF po raz pierwszy oraz
- w związku z połączeniami jednostek.

Wartość godziwa jest szeroko wykorzystywana do **wyceny bilansowej**. Główne zastosowania tej wartości zostały przedstawione w tabeli 5.

Tabela 5 potwierdza tezę o szerokim zastosowaniu wartości godziwej w MSR/MSSF. Niektóre składniki aktywów w wartości godziwej, są wyceniane obowiązkowo, inne mogą być wyceniane fakultatywnie. Uwagę zwraca wielokierunkowe wykorzystanie wartości godziwej, która pozwala nie tylko na wycenę powyżej wartości historycznej, ale może być również parametrem umożliwiającym szacowanie utraty wartości. Warto podkreślić, że żaden z MSR/MSSF nie wymaga angażowania niezależnych rzeczoznawców majątkowych na potrzeby ustalania wartości godziwej.

Większość MSR/MSSF nie wskazuje hierarchii danych wejściowych będących podstawą wartości godziwej. Wyjątkiem jest MSR 40 „Nieruchomości inwestycyjne” (rys. 1).

Tabela 5

Zastosowanie wartości godziwej do wyceny bilansowej w MSR/MSSF

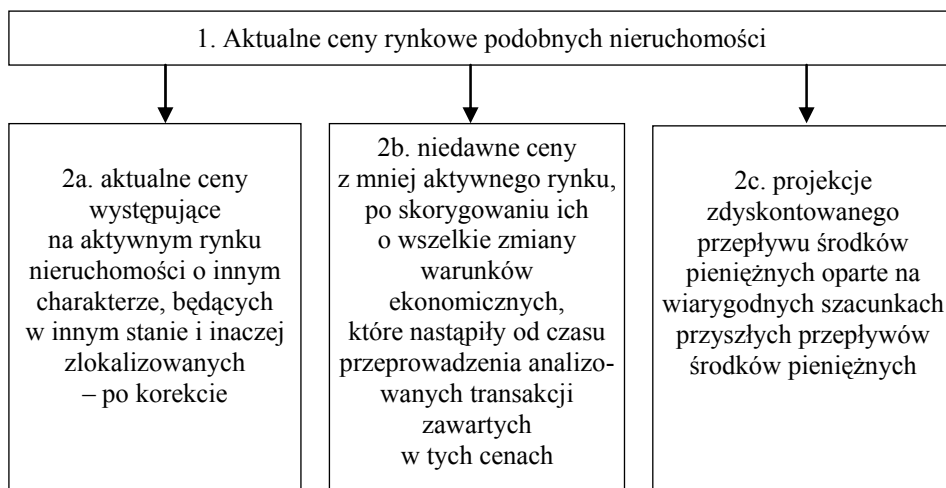
Składnik aktywów/ zobowiązań	MSR/MSSF	Zastosowanie wartości godziwej	Możliwość wyceny powyżej wartości historycznej
Wartości niematerialne	MSR 38 „Wartości niematerialne”	Opcja wyceny w wartości przeszacowanej	Tak
Rzeczowe aktywa trwałe	MSR 16 „Rzeczowe aktywa trwałe”	Opcja wyceny w wartości przeszacowanej	Tak
Nieruchomości inwestycyjne	MSR 40 „Nieruchomości inwestycyjne”	Opcja wyceny w wartości godziwej	Tak
Zapasy	MSR 2 „Zapasy”	Wartość godziwa pozwala na ustalenie utraty wartości zapasów	Nie
Instrumenty finansowe	MSR 39 „Instrumenty finansowe – wycena”	Obowiązek wyceny instrumentów finansowych dostępnych do sprzedaży i aktywów/zobowiązań finansowych przeznaczonych do zbycia	Tak
Aktywa trwałe przeznaczone do sprzedaży	MSSF 5 „Aktywa trwałe przeznaczone do zbycia oraz działalność zaniechana”	Wartość godziwa służy ustaleniu utraty wartości na dzień przeznaczenia do zbycia	Nie
Aktywa biologiczne	MSR 41 „Rolnictwo”	Obowiązek wyceny aktywów biologicznych na dzień bilansowy	Tak

Źródło: opracowanie własne na podstawie MSR/MSSF.

W MSR 40 przewiduje się sytuację, w której wartość godziwa będzie różna w zależności od przyjętych danych wejściowych. Wówczas kierownictwo jednostki powinno przeanalizować przyczyny rozbieżności i ustalić „najbardziej wiarygodną wartość godziwą” znajdującą się w przedziale racjonalnych wyników⁹. Jako wyjątkową dopuszcza się sytuację, w której wskutek braku rynko-

⁹ MSR 40, par. 47.

wych transakcji lub niemożności sporządzenia prognozy przepływów pieniężnych jednostka zamiast wartości godziwej zastosuje cenę nabycia lub koszt wytworzenia¹⁰.

Rys. 1. Hierarchia danych wejściowych służących do ustalenia wartości godziwej w MSR 40 „Nieruchomości inwestycyjne”

Źródło: opracowanie własne na podstawie par. 45 I 46 MSR 40.

Wartość godziwa, mimo szerokiego zastosowania w MSR/MSSF, nie jest kategorią jednoznaczną i łatwą do praktycznej aplikacji. W zależności od standardu może być nieco inaczej ustalana. Na przykład o wartości godziwej rzeczowych aktywów trwałych decyduje głównie wartość rynkowa, niekoniecznie ustalana na rynku aktywnym. Wymóg transakcji z aktywnego rynku pojawia się w MSR 38 „Wartości niematerialne”.

Podsumowanie

Wartość godziwa z założenia służy urealnieniu informacji przedstawianych w sprawozdaniu finansowym. Złożoność tej wartości wynika z możliwości jej zastosowania do różnych aktywów i zobowiązań, niezależnie od dostępności

¹⁰ MSR 40, par. 53.

informacji o wartości rynkowej. Można przyjąć, że wartość rynkowa stanowi najlepszą podstawę ustalania wartości godziwej, ale nie jedyną. Wartością godziwą może być również bieżąca wartość aktywów, na przykład nieruchomości inwestycyjnych. Czy można zatem uznać wartość godziwą za parametr wyceny?

W opinii autora parametr wyceny oznacza procedurę ustalania wartości opierającą się na jednolitych zasadach i danych wejściowych. Przykładem parametru wyceny może być koszt wytworzenia, przy ustalaniu którego bierze się pod uwagę określone koszty ponoszone przez jednostkę. Określenie „parametr wyceny” w odniesieniu do wartości godziwej wydaje się nieadekwatne. Wartość godziwa jest raczej koncepcją wyceny, czyli sekwencją stosowanych procedur, wymagającą kombinacji różnych metod i parametrów wyceny. Sposób jej ustalania zależy od celu wyceny oraz od dostępności danych wejściowych. Sytuacja komplikuje się przy wycenie aktywów, na które nie ma aktywnego rynku albo których wartość jest ustalana metodą dochodową. Wówczas wychodzą na jaw wewnętrzne niespójności wartości godziwej. Z jednej strony zakłada się, że ma ona zagwarantować ustalenie rzeczywistej wartości niezależnie od dostępności danych wejściowych, z drugiej strony – pomija się specyficzne warunki przedsiębiorstwa, w którym następuje wycena. Hipotetyczna transakcja, która może nigdy nie nastąpić, w ogóle nie łączy się z ustalaniem wartości bieżącej aktywów z zastosowaniem metody zdyskontowanych przepływów pieniężnych. Należy zgodzić się z M. Gmytrasiewicz i A. Karmańską, że wartość godziwa jest „kwintesencją dylematów rachunkowości związanych z pomiarem przedmiotu jej obserwacji i opisu”¹¹.

Interesujące wnioski dotyczące ewolucji wartości godziwej wyciąga M. Gawart, stwierdzając, że wartość godziwa **nie jest zasadą wyceny, ale raczej koncepcją** pozwalającą na wybór odpowiedniej kategorii wartości bieżącej uzależniony od celu wyceny i okoliczności jej towarzyszących¹². Tak rozumiana wartość godziwa jest zbliżona do **koncepcji wartości dla biznesu**¹³. Czy

¹¹ M. Gmytrasiewicz, A. Karmańska, *Rachunkowość finansowa...*, s. 34.

¹² M. Gawart, *Wartość godziwa – panaceum na całe zło w rachunkowości? Rachunkowość – sztuka pomiaru i komunikowania*, Oficyna Wydawnicza Szkoły Głównej Handlowej, Warszawa 2011, s. 186.

¹³ Ibidem.

zatem można mówić o jednej wartości godziwej? Czy może jest ich wiele?¹⁴. Zdaniem autora wartość godziwa jest jedna, ale powinna być postrzegana jako koncepcja wyceny ustalana z zastosowaniem różnych parametrów.

Warto dodać, że Rada Międzynarodowych Standardów Rachunkowości w ramach konwergencji z US GAAP opracowała odrębny MSSF 13 poświęcony wartości godziwej. Według informacji dostępnych na stronie Rady, standard został zatwierdzony przez IFRS 13 maja 2011 roku i obowiązuje od roku obrotowego rozpoczętego po 1 stycznia 2013 roku¹⁵. Proponowane rozwiązania nie mają charakteru rewolucyjnego, raczej wyjaśniają znaczenie wartości godziwej w sprawozdawczości finansowej.

Wprowadzany standard wnosi nową definicję wartości godziwej, która jest następująca: „cena, możliwa do uzyskania ze sprzedaży składnika aktywów lub zapłacona w celu transferu zobowiązania w normalnej transakcji między uczestnikami rynku na moment wyceny”¹⁶. Tak rozumiana wartość godziwa ma niewiele wspólnego z koncepcją wartości dla biznesu. Wyrażne odniesienie do rynku ma z pewnością na celu zwiększenie przejrzystości wyznaczania wartości godziwej. Nie pasuje to jednak do innych uregulowań przewidywanych w projekcie standardu, w którym zakłada się trzy sposoby ustalania wartości godziwej, z wykorzystaniem podejścia:

- rynkowego,
- dochodowego,
- kosztowego.

W projekcie zakłada się również hierarchię podstaw ustalania wartości godziwej w następującym porządku:

1. nieskorygowane ceny zbliżonych aktywów lub zobowiązań, zaobserwowane na aktywnych rynkach;
2. ceny dla identycznych lub podobnych składników aktywów bądź zobowiązań na nieaktywnych rynkach;

¹⁴ Liczba mnoga pojawia się na przykład w opracowaniu: A. Mazur, *Wartość godziwa – potencjał informacyjny*, Difin, Warszawa 2011. We wstępie wskazuje się, że „Celem opracowania jest przeprowadzenie analizy potencjału informacyjnego jednostkowego sprawozdania finansowego sporządzonego z zastosowaniem wartości godziwych”.

¹⁵ www.ifrs.org.

¹⁶ M. Gawart, *Wartość godziwa...*, s. 186.

3. dane wejściowe, które nie opierają się na danych rynkowych możliwych do zaobserwowania¹⁷.

Podsumowując, wartość godziwa jest jednym z bardziej kontrowersyjnych zagadnień w rachunkowości. Krytykuje się ją za subiektywizm ustalania oraz za koszty związane z jej wyznaczeniem. W porównaniu jednak z tradycyjnymi w rachunkowości, historycznymi parametrami wyceny może służyć lepszemu opisowi rzeczywistości ze względu na aktualność. Niewątpliwie definicja rachunkowości przyjęta obecnie w polskim prawie bilansowym w ślad za MSR/MSSF jest nie do końca zrozumiała i budzi szereg wątpliwości.

Literatura

- Gawart M., *Wartość godziwa – panaceum na całe zło w rachunkowości? Rachunkowość – sztuka pomiaru i komunikowania*, Oficyna Wydawnicza Szkoły Głównej Handlowej, Warszawa 2011.
- Gmytrasiewicz M., Karmańska A., *Rachunkowość finansowa*, Difin, Warszawa 2006.
- Karmańska A., *Wartość ekonomiczna w systemie informacyjnym rachunkowości finansowej*, Difin, Warszawa 2009.
- Mazur A., *Stosowanie wartości godziwej w Polsce – wyniki badań*, Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości nr 49 (105), Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2009.
- Mazur A., *Wartość godziwa – potencjał informacyjny*, Difin, Warszawa 2011.
- Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 12.12.2001 r. w sprawie szczegółowych zasad uznawania, metod wyceny, zakresu ujawniania i sposobu prezentacji instrumentów finansowych, DzU z 2001 r., nr 149, poz. 1674 ze zm.
- Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 1.10.2010 r. w sprawie szczególnych zasad rachunkowości banków, DzU z 2010 r., nr 191, poz. 1279.
- Słownik języka polskiego*, red. M. Szymczak, PWN, Warszawa 1994.
- Ustawa z 29 września 1994 r. o rachunkowości, tekst jednolity: DzU z 2009 r., nr 152, poz. 1223 ze zm.
- Wycena do wartości godziwej – propozycja nowego standardu*, dodatek do „Z perspektywy MSSF”, wydanie 43, czerwiec 2009, Ernst Young, [http://webapp01.ey.com.pl/EYP/WEB/eycom_download.ns_f/resources/IFRS_Supplement_43_pol.pdf/\\$FILE/IFRS_Supplement_43_pol.pdf](http://webapp01.ey.com.pl/EYP/WEB/eycom_download.ns_f/resources/IFRS_Supplement_43_pol.pdf/$FILE/IFRS_Supplement_43_pol.pdf).

¹⁷ *Wycena do wartości godziwej – propozycja nowego standardu*, dodatek do „Z perspektywy MSSF”, wydanie 43, czerwiec 2009, Ernst Young, [http://webapp01.ey.com.pl/EYP/WEB/eycom_download.ns_f/resources/IFRS_Supplement_43_pol.pdf/\\$FILE/IFRS_Supplement_43_pol.pdf](http://webapp01.ey.com.pl/EYP/WEB/eycom_download.ns_f/resources/IFRS_Supplement_43_pol.pdf/$FILE/IFRS_Supplement_43_pol.pdf), dostęp 4 kwietnia 2011 r.

Streszczenie

W artykule rozważa się aktualne znaczenie wartości godziwej. Przedstawiono wykorzystanie wartości godziwej w polskim prawie bilansowym oraz w MSR/MSSF. Na tej podstawie podjęto próbę odpowiedzi na pytanie: czy wartość godziwa jest koncepcją, czy też parametrem wyceny? W opinii autora wartość godziwa jest raczej koncepcją wyceny, o czym może świadczyć wykorzystanie różnych danych wejściowych uzależnionych od przedmiotu wyceny.

Słowa kluczowe: wartość godziwa, wycena, sprawozdanie finansowe

THE FAIR VALUE – PARAMETER OR THE CONCEPT OF VALUATION?

Summary

The article considers the current relevance of fair value. Presents the use of fair value under Polish accounting law and in IAS/IFRS. On this ground, author attempts to answer the question: is the fair value concept of or parameter of valuation? In the author's opinion, the fair value measurement is rather a concept, which may indicate the use of different input data dependent on the subject of valuation.

Keywords: fair value, valuation, financial statement

Translated by Stanisław Hońko